

Brown, C. (ur.) *Archives and Recordkeeping: Theory into practice*. London : Facet Publishing, 2014. 260 str.

Godine 2014., u izdanju specijalizirane nakladničke kuće *Facet publishing* iz Velike Britanije, objavljen je zbornik radova sedam istaknutih arhivskih teoretičara i stručnjaka. Kao preporuka za čitanje može poslužiti sažeti prikaz profesionalnih dostignuća i statusa autora članaka na početku knjige (str. VII-X). Podimo redom.

Za Caroline Brown može se napomenuti da ima akademsku karijeru na Sveučilištu u Dundeeju u Škotskoj iz područja arhivistike. Uz to je i pomoćnica arhivista na spomenutom sveučilištu. Ima istaknuto mjesto u Udruzi arhiva i zapisa Ujedinjenog Kraljevstva i Irske. I, što je najvažnije, u Međunarodnom arhivskom vijeću ima istaknuto mjesto u Sekciji za arhivsko obrazovanje. Prikladno je stoga da ona otvara knjigu s uvodom u kojem se propitkuje što je to arhivistička teorija. Autorica skicira ukratko debatu koja se vodila ili se još vodi u arhivističkim časopisima (prvenstveno *American Archivist* i *Archivaria*). Debata je, naime, o tome ima li uopće arhivističke teorije i trebaju li arhivisti trošiti vrijeme na nju. Budući da je struka o kojoj se govori primijenjena i ne može se naučiti bez prakse, autorica spominje one sudionike debate koji koncepte i teoriju arhivistike vezuju uz određene epohe. Dakle, po njima bi promjena epohe značila i promjenu arhivske empirije, dakle, i promjenu načela i teorije struke. Da bi objasnila zašto arhivistička teorija ima osporavatelje, autorica se vraća u prošlost, na djelatnost vodećeg britanskog arhivista sir Hilaryja Jenkinsona. Njegovo načelo da arhivi ne smiju narušavati integritet arhivskog gradiva može se smatrati sličnim načelu *quies non movere* i može se, prema autoričinu navodu, tumačiti kao otpor prema teoretiziranju u arhivima. Caroline Brown navodi i kritike drugog vodećeg arhivista, Theodora Schellenberga. Schellenberga se osporava zato što je iz čisto pragmatičnih razloga dodijelio dokaznu vrijednost zapisima kao i vrijednost za istraživače. Autori se, naime, u novije vrijeme pitaju kako se to može dodjeljivati vrijednost zapisima. U svakom slučaju, autorica nas priprema za čitav korpus literature koji je citiran kroz cijelu knjigu i koji je sam po sebi dovoljni dokaz da arhivistička teorija ipak postoji. Na kraju njezina uvoda navedene su reference za daljnje čitanje.

Autorica prvog članka Caroline Williams radila je u Nacionalnom arhivu Ujedinjenog Kraljevstva. Važno je napomenuti da je, kao i Caroline Brown, članica Sekcije za obrazovanje Međunarodnog arhivskog vijeća. Njezina pomoć i savjeti kao nezavisne arhivske savjetnice su traženi.

Članak ima naziv *Zapisi i arhivi: koncepti, uloge i definicije*. Bavi se činjenicom i praksama državnih arhiva koji su, po prirodi stvari, bili u proteklim stoljećima zainteresirani za arhivsko gradivo tijela javne uprave, i općenito, organizacija. Nekako su osobni zapisi pojedinaca i obitelji ostajali po strani. Uostalom, kada se danas istražuje u arhivima i traži se putovnica točno određene osobe u arhivskom

fondu tijela javne uprave, rezultat takvog istraživanja je često negativan. Dokumentacija skrojena po mjeri države našla je svoj odraz i u definicijama zapisa i arhiva, onakvima kakve određuje zajednica arhivista i arhivara u pismohranama. Autorica nam zato prikazuje isključive i uključive definicije. Od isključivih definicija citirana je ona već spomenutog Jenkinsona. Po njemu bi arhivsko gradivo, dakle ono gradivo koje završava u arhivima, bilo isključivo rezultat vođenja upravnih i izvršnih poslova i transakcija. Dakle, ono što smo nazvali u hrvatskoj arhivističkoj terminologiji *spisi*. Međutim, što bi se trebalo raditi s podacima iz baza podataka, s dnevnicima, mapama i drugim gradivom koje ne spada u definiciju *spisa*? Upravo zato nam autorica nudi definiciju britanske udruge za upravljanje zapisima i informacijama (IRMS). To je puno šira definicija jer uključuje sve informacijske resurse određene pravne osobe. Kada je riječ o arhivima, rječnik Društva američkih arhivista daje prostor i za novinske isječke kao dio arhivskog gradiva. Uostalom to su „...svi materijali stvoreni ili primljeni od strane osobe, obitelji ili organizacije, javne ili privatne, u vođenju njihovih poslova...” (str. 17). Autorica se na kraju članka dotiče i postmodernizma, i nije jedina koja u toj knjizi razmatra postmodernizam. Zaključuje se da novi mediji, kao Web 2.0 ili gradivo nevladinih udruga potiču daljnji razvoj arhivističke teorije. Jedan aspekt te teorije – *records continuum* – je nešto što autorica snažno podržava.

Sam naziv drugog poglavlja *Arhivsko vrednovanje: praksa u promjenjivim okolnostima* autorice Anne J. Gilliland govori nam da se i u području vrednovanja problematizira teorija i praksa, kako prošla, tako i sadašnja i buduća. Gilliland ima akademsku karijeru na sveučilištu u Los Angelesu. U prvom dijelu članka autorica predstavlja osam konceptualnih okvira i metoda vrednovanja. Time je prikazan čitav raspon prakse vrednovanja, od onog Jenkinsonovog, po kojem stvaratelj odlučuje što će se trajno čuvati, do projektiranja i programiranja za razne nivoe i vrste budućeg korištenja digitalnog gradiva. Nakon toga autorica elaborira u kronološkom slijedu razvoj načela i prakse vrednovanja od početka 20. stoljeća do danas. Jasnoćom izraza vođeni smo od Meisnerovih kriterija vrednovanja iz 1901. godine do postkustodijalne ere. Jer, ako su zapisi u digitalnom obliku nešto što arhivi u najmanju ruku nadziru još od momenta stvaranja, onda arhivska spremišta nisu više ekskluzivna mjesta pohrane arhivskog gradiva. Vrijednost tog poglavlja je i u razmatranju današnje situacije glede teorije i prakse vrednovanja, što podupire i bogati i opsežni popis literature na kraju.

Jennifer Meehan još je jedna autorica koja ima akademsku karijeru u SAD-u i iskustvo arhivističke prakse. Njezin članak *Sređivanje i opis: između teorije i prakse* doprinos je *leit* motivu koji se provlači kroz cijelu knjigu, a koji kaže da su razna područja arhivistike na stjecištu praktičnih, konceptualnih i teorijskih problema. Teorija i metodologija sređivanja i opisa prikazuju se preko nezaobilaznih Jenkinsona i Schellenberga. To poglavlje vrlo jasno prikazuje praktična ograničenja ili, kako i zašto je došlo do različitih teorija i metoda sređivanja i opisa. Saznajemo zašto je Schellenberg oblikovao *record group* umjesto arhivskog fonda.

Autorica, vjerojatno upravo zato što dolazi iz anglosaksonskog svijeta, na majstorski način opisuje zašto je koncept arhivskog fonda zapravo konstrukt. Tu se vidi da možemo učiti iz drugačijih arhivističkih tradicija. Dovedeno do današnjih vremena, zadnji dijelovi članka bave se promjenama u načinu kako ljudi stvaraju i čuvaju zapise te promjenama u načinu kako ljudi traže i koriste informacije.

Jeannette A. Bastian, autorica širokog obrazovanja i bivša ravnateljica Arhiva Djevičanskih otoka SAD-a bavi se izuzetno osjetljivom temom arhivske etike. Literatura ukratko prikazana u prvom dijelu poglavlja osvještava nas o tome da se u anglosaksonskoj arhivističkoj i spisovodstvenoj zajednici problem etike arhivista i spisovoditelja temeljito razmatra. Autorica nas podsjeća na Etički kodeks arhivista, ustanovljen 1996. godine. Govori i o etičkim kodeksima na nacionalnim razinama kao i o praksi na razini arhivskih ustanova. Središnje je pitanje u poglavlju neučinkovitost takvih propisa o etici. Ako arhivisti i spisovoditelji krše etička pravila, teško da će biti kažnjeni. Međutim, ako se zamjere politici i političarima, mogu dobiti otkaz u svojoj ustanovi. I zaista, jedan takav slučaj autorica navodi. Zanimljivo je kako su neki problemi imanentni svim arhivističkim zajednicama! Autorica nas upućuje na ono što svi pravnici kažu: život je previše kompliciran, raznolik i kompleksan da bi se svi problemi na tom području mogli unaprijed riješiti s pomoću par uputa. Zato ona spominje i posebno teške situacije, one u kojima su arhivisti dovedeni u nemoguću poziciju. Na primjeru arhiva koji se odnose na domorodačke zajednice autorica nas upućuje na mogućnosti daljnjeg razvoja etike za arhiviste i spisovoditelje. Zaključak je, svakako, da se treba boriti i držati do struke.

Peto poglavlje *Arhivi, sjećanja i identiteti* autora Erica Ketelaara opsežna je studija o položaju arhiva u sustavu memorije i identiteta. Eric Ketelaar je od svijua autora u toj knjizi najpoznatiji našoj arhivističkoj zajednici. Predavao je arhivistiku na Sveučilištu u Amsterdamu, a sada je profesor *emeritus*. I, što je izuzetno važno, bio je jedno vrijeme glavni arhivist u Nizozemskoj. Taj je članak izuzetno bogat referencama na teorijsku literaturu o memoriji, identitetima i politici identiteta. Autor nam iz literature izdvaja pojmove kao što su individualno sjećanje, grupno sjećanje i kolektivno sjećanje. Isto tako nas upoznaje s pojmom kolektivnog identiteta. Takav teoretski uvod služi da bi se arhivska zajednica osvijestila u smislu sagledavanja svoje uloge i snage u području njegovanja memorije i politike identiteta. I tada postavlja pitanje: gdje su tu arhivi? Arhivi su kriterij, odnosno kamen kušać memorije. Na primjerima gdje se kreiraju sjećanja u zajednicama kao što su države, Ketelaar nas upoznaje s važnošću arhiva. Dakle, razni memorijalni dani su takvi zato što je politika izvukla događaje koje obilježavaju iz zaborava. Kao primjer navodi se kako je Nizozemska 2014. godine imala komemoraciju povodom ukidanja trgovine robljem. Upravo zato je korišten arhivski fond mid-delburškog trgovačkog društva. On dokumentira trgovinu robljem koje je to društvo vodilo od 1732. do 1807. godine. Temeljitom analizom autor utvrđuje da su sjećanja živi organizam i da su podložna promjenama. Isto tako su arhivi ne

samo spremišta arhivskog gradiva nego i proces, odnosno posredovane socijalne i kulturne prakse. Vrijednost članka je i u opsežnom popisu literature na kraju.

Rachel Hardiman zastupljena je u ovoj knjizi s najdužim člankom *Pod utjecajem: učinak filozofije na arhive i spisovodstvo*. Autorica sa sobom nosi impresivnu karijeru u akademskom, korporacijskom i strukovnom svijetu. Latila se teškog zadatka da u kratkim crtama prikaže sve filozofske pravce od Kanta naovamo kao i da navede kakav je njihov učinak na arhive i spisovodstvo. Kausalitet, empirizam, racionalizam, pozitivizam, scijentizam, materijalizam, teleologija, Weberova socijalna teorija, fenomenologija, strukturalizam i dr., sve je tu ukratko prikazano. Uz filozofske pravce navela je i utjecaj istih na historiografiju. Utjecaj teorije strukturacije je, naprimjer, prepoznat u odnosu na arhive i spisovodstvo na sljedeći način: ta teorija istražuje društvo podjednako na razini socijalnih struktura i na razini individualne djelatnosti. Zato je utjecala na teoriju *records continuuma*. Na jasni i pregledni način autorica se pozabavila dvojicom najpoznatijih mislilaca u svijetu arhiva i spisovodstva. Riječ je o Jacquesu Derrida i Michel Foucaultu. Derrida je upozorio na teškoće u jeziku. Učinak njegove škole mišljenja je u tome da je uveo u arhive korisnu skepsu. Skepsu koja kaže da ne možemo znati odražavaju li zapisi nedvosmisleno događaje o kojima govore. Isto tako ne možemo znati koje su bile stvarne namjere autora zapisa. Brilljantni su njezini prikazi postmodernizma i poststrukturalizma. Kako je postmodernizam utjecao na arhive i spisovodstvo? Budući da on zastupa tvrdnju da ne postoje univerzalni temelji znanja i etike, arhivi su time stavljeni u teški položaj. S jedne strane oni reprezentiraju moć države i ideologije, a s druge strane postmodernizam ih nagovara da prepoznaju i zastupaju ravnopravnost narativa urođeničkih skupina i raznih drugih nepriviligiranih skupina. Tu skicu filozofskih sustava autorica završava opsežnim popisom literature.

Knjigu zaključuje poglavlje Alana R. Bella *Participacija protiv načela: marginaliziraju li tehnološke promjene teoriju spisovodstva?* Bell dolazi iz svijeta spisovodstva. Točnije, on je arhivar na Sveučilištu u Dundeeju. U razvoju tehnologije, prvenstveno računala, Bell ustanovljuje tri velike promjene paradigme. Prva je bila kada se prešlo s velikih računala na osobna računala. Druga je inovacije koje je uveo internet. Treća je razvoj Web-a 2.0, gdje se web koristi kao platforma. Koristeći isti obrazac kao i drugi autori u knjizi, Bell prvo daje povijesni pregled razvoja tehnologije. Zatim se zaustavlja na slobodi koju daje *web*. Kao i uvijek, sloboda za jedne, glavobolja za druge. U tom kontekstu Bell razmatra što su zapravo zapisi na *webu* i pomaže si s dva članka Geoffreya Yea iz 2007. i 2008. godine. Yeo je definirao zapise kao granične objekte. Iz takvih objekata informacije rastu. Pa naravno, živimo u svijetu digitalnih zapisa i pitanje je bi li se zapisi opisivali na taj način u vrijeme papira i urudžbenih zapisnika u obliku knjiga. Danas nam je omogućeno, upravo zahvaljujući tehnologiji, da imamo višestruke karakterizacije i interpretacije informacija koje proizlaze iz zapisa. Autor zaključuje da je spisovodstvo i njegova teorija/teorije i dalje aktualno, unatoč tehnološkim promjenama. Izazove on prihvaća s vjerom u struku i njezinu sposobnost evoluiranja.

Kao zaključak naveo bih da je posebna vrijednost knjige u tome što su svi autori prikazali povijest svojih područja istraživanja. Jednako je važno to da su dali autoritativni i opsežni prikaz najnovijih trendova u arhivistici i spisovodstvu. Za čitatelja koji želi proširiti svoja znanja o pojedinom području stoje na raspolaganju ažurirani i cjeloviti popisi literature. Na kraju knjige je i korisno kazalo imena i pojmova. Knjiga se svakako može preporučiti za čitanje, a može biti i dio knjižnice stručnjaka u području arhiva i spisovodstva.

Boris Suljagić